

Żwirownia osadów polodowcowych w Wyrzysku-Hetkach

Lokalizacja:

województwo wielkopolskie
powiat pilski
gmina Wyrzysk
miejscowość Wyrzysk

Rejon geograficzny:

Pojezierza Południowoobałtyckie
Pojezierze Południowopomorskie
Pojezierze Krajeńskie

Jednostka geologiczna:

wał środkowopolski
antyklina Nakła
złodowacenie środkowopolskie

1 Na południowo-wschodnim krańcu miejscowości Wyrzysk, w przysiółku Hetki, znajduje się niewielka żwirownia utworów rzecznołodowcowych i lodowcowych wieku plejstoceniowego. Geologicznie obszar ten znajduje się w obrębie antykliny Nakła, i jest położony na prawym brzegu doliny rzeki Łobożki, niedaleko jej ujścia do Noteci.

2 W wyrobisku odkrywkowym odsłania się profil utworów składający się z czterech jednostek sedimentacyjnych. Najniższa, o miąższości 13 metrów, odpowiada osadom rzeki roztokowej i reprezentowana jest przez piaski i żwiry z wkładkami mułków. Widoczne są w nich warstwowania rynnowe wielkoskalowe, struktury deformacyjne oraz zaburzenia gęstościowe, a także laminacja oraz warstwowania smużyste. Datowanie osadów wykazało, iż powstały one w początkowej fazie złodowaceń środkowopolskich, tj. około 250-300 tys. lat temu.

3 Drugą jednostkę sedimentacyjną tworzy 1,5 metrowa warstwa gliny zwałowej z wyraźnym, w części spągowej, nagromadzeniem głazów. Nad nią zalega metrowa, piaszczysto-mułkowa warstwa, pochodzenia fluwioglacjalnego, w której widoczne są warstwowania przekątne i laminacja falista. Czwartą, zamykającą profil warstwą jest kompleks o miąższości 1,5-metra, zbudowany z drobnoziarnistych ilów i mułków. Ten typ osadów jest charakterystyczny dla zbiornika zastoiskowego, czyli jeziora, znajdującego się na przedpolu lądolodu. Ściany żwirowni w dolnych partiach ulegają zapełnianiu i osypywaniu, szczyt porośnięty jest krzewami i drzewami, głównie liściastymi.

Aby dotrzeć do wyrobiska należy z drogi wojewódzkiej nr 194 w kierunku Osiek-Gołańcz, w Wyrzysku za szpitalem miejskim skręcić w lewo. Wjazd do żwirowni znajduje się w odległości ok. 500 metrów za skrzyżowaniem.

Obiekt znajduje się w Nadnoteckim Obszarze Chronionego Krajobrazu i położony jest w pobliżu czarnego szlaku

pieszego wiodącego z Wyrzyska do Osieka nad Notecią. Zwiedzenie żwirowni w Wyrzysku oraz jej sąsiedztwa pozwala na zapoznanie się z rozwojem doliny pra-Noteci w środkowym i późnym plejstocenie.

Wyrzysk jest miastem znanym od 1326 roku, urodził się tu Wernher von Braun (1912-77), twórca niemieckich rakiet V2. Wśród zabytkowych budowli podziwiać można dwór z połowy XIX wieku, szachulcowy młyn wodny, synagogę z II połowy XIX wieku oraz wczesnośredniowieczne grodzisko stożkowate „Czubatka”.

The post-glacial gravels pit in Wyrzysk-Hetki

In the southeastern edge of Wyrzysk town, in Hetki hamlet there is an abandoned gravel pit where Pleistocene alluvial and glacial sediments can be examined. The area belongs to the Nakło Anticline and is located in the right bank of the Łobożka River valley, close to its confluence with the Noteć River.

The site is accessible from the local road No. 194 heading Osiek-Gołańcz, then Wyrzysk where the visitor must turn right behind the hospital building. Pit gate is located some 500 meters from the turn.

The sediments exposed in the pit were divided into the four members. The lowest member is a 13-meters-thick pile of sands and gravels with silt intercalations deposited by meltwaters. The sediments contain large-scale, trough cross-bedding, deformational structures and density disturbances along with horizontal lamination and flaser bedding. Datings point out to the initial phase of the Mid-poland glaciation (i.e., about 250,000-300,000 years ago). The lowest member is covered by 1.5-meter-thick clay bed with distinct boulder accumulation in the lower part, followed by 1-meter-thick sand and silt bed with cross-stratification and wavy lamination.

The fourth member is 1.5-meters-thick bed composed of clays and silts, typical of glacial lake developed at the front of the ice sheet.

The site is located in the Notec River Area of Protected Landscape, close to the black touristic trail which connects Wyrzysk and Osiek villages. Wyrzysk town has been known

since 1326. It is a birthplace of Werner von Braun (1912-77) the constructor of V-2 missiles and satellites (Explorer-1). Among the historical monuments the most valuable are: manor built in the half of the XIXth century, watermill built in post-and-pan style, synagoge from the second half of the XIXth century and early medieval stronghold site called "Czubatka".

Wybrana literatura: 113, 130, 142, 223, 411

Autor karty stanowiska dokumentacyjnego i fotografii:
R. Sokołowski (2005)